

PRÍRODNÉ PODMIENKY OZBROJENÉHO ZÁPASU

V poslednej dobe záujem o obecnnejšie štúdium vplyvu prírodných podmienok na ozbrojený zápas klesá. Ani tradičné obory, ako je vojenská geografia a vojenská topografia, nepristupujú (dnešným vymedzením ich predmetu ani nemôžu pristupovať) k štúdiu prírodných podmienok ozbrojeného zápasu z obecnnejšieho systémového hľadiska. Určitá neúplnosť a nedôslednosť riešenia týchto otázok vedie potom k mnohým nejasnostiam a nesprávnostiam pri chápaní rozsahu a hodnotení významu prírodných podmienok v ozbrojenom zápase. Odráža sa to i v terminologických nejasnostiach.

Pokusím sa preto najprv vymedziť (vysvetliť) naše chápanie prírodných podmienok ako pod systému reálneho ozbrojeného zápasu (ďalej len OZ). Uvediem niektoré vzťahy a zvláštnosti tohto pod systému oproti iným prvkom OZ, historickú podmienenosť jeho obsahu a vplyvu na OZ a niektoré prejavy tejto podmienenosti v súčasnej dobe. Pre úplnejšie pochopenie by bolo treba sledovať prírodné podmienky OZ asi v týchto troch sférach:

- prírodné podmienky ako pod systém reálneho ozbrojeného zápasu;
- prírodné podmienky zobrazené v informačných fondoch (informačných systémoch), ktoré jestvujú predovšetkým ako potenciálne informácie;
- realizácia potenciálnych informácií

o prírodných podmienkach v procese účelného (cieľového) pôsobenia na podsystémy OZ.

Vzhľadom na obmedzený rozsah tohto článku si podrobnejšie všimnem len prvú stránku problému.

Z. Hradecký v „Metodických princípech tvorby vojenského integrovaného, automatizovaného informačného systému“ na str. 18 uvádza ako hlavné prvky ozbrojeného zápasu

- vlastné vojská,
- nepriateľské vojská,
- priestor,
- poveternostné podmienky,
- čas.

Sú to tradičné prvky zhodnotenia situácie veliteľom pri príprave rozhodnutia. Poradie jednotlivých prvkov nepovažuje autor citovanej práce za rozhodujúce, s čím je možné iste súhlasiť.

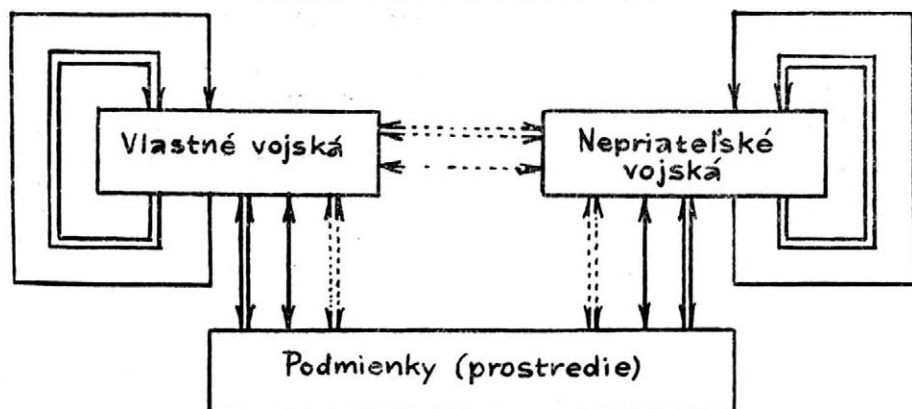
Vo výskumnej zpráve „Analýza soudobého boje, perspektíva jeho rozvoje na základe revolúcie vo vojenstve v podmienkach ČSLA“ dochádza kolektív autorov k uzáveru, že: „Terén nie je len geografickým prostredím, v ktorom sa boj odohráva, ale je priamo súčasťou tohto boja. Podstatne zvyšuje alebo zoslabuje bojové možnosti. Ďaleko viac ako v minulosti nielen ovplyvňuje, ale často i mení ako základné prvky, tak i zásady a druhy bojovej činnosti.“

Jednota existencie a činnosti ozbrojených síl a existencie a pôsobenia prostredia je vyjadrená i v prácach pojednávajúcich o matematickom modelovaní boja. Napr. práci „Analytické modely boje“ na str. 14¹⁾ je pojem model boja vymedzený takto: „Modelom boja rozumieme taký myšlienkově alebo materiálne realizovaný systém, ktorý odráža alebo zobrazuje skutočný boj (t. j. jeho tri základné zložky: bojové zostavy, procesy boja a prostredie bojiska) a je spôsobilý nahradiť ho tak, že pri jeho štúdiu získame nové informácie o tomto boji“.

Všetky uvedené citácie sa vždy z určitého hľadiska týkajú základnej štruktúry ozbrojeného zápasu alebo vojny ako celku. Každá svojím spôsobom zahrnuje i prírodné podmienky (prostredie). V tejto sú-

vislosti si všimnime veľkú rozmanitosť a i neurčitost pojmov, ktoré sa pre vyjadrenie prvkov štruktúry OZ používajú. Je to zvlášť nápadné u prírodných podmienok (prostredia). V prvom prípade ako „priestor a poveternostné podmienky“, v druhom prípade ako „terén“ a napokon ako „prostredie bojiska“. Prejavuje sa tu do značnej miery nutný rozdiel, vyplývajúci už z rozdielného prístupu a cieľov štúdia ozbrojeného zápasu v citovaných prácach. Napriek tomu sa však domnievam, že je nielen možné, ale aj užitočné hľadať obcejšie a univerzálnejšie vyjadrenie štruktúry OZ. Môže to pomôcť nielen pri skúmaní OZ ako celku, ale i pri vymedzení jednotlivých podsystémov a vzťahov medzi nimi. Pokusím sa o to v nasledujúcej stati.

Základná štruktúra ozbrojeného zápasu

Obr. 1

Táto základná štruktúra nás zaujíma predovšetkým ako vymedzenie vonkajších hraníc podsystému o prírodných podmienkach. Vo vojenských prácach sa častejšie vyskytuje názor na základnú štruktúru OZ, ktorú môžeme znázorniť obr. 1.

Pritom rozlišujeme medzi jednotlivými zložkami takéto vzťahy, resp. druhy pôsobenia:

1. informačné

- a) pozitívne, označené v schéme ———→
- b) dezinformačné, označené v schéme - - - - -→

2. látkovoenergetické

- a) pozitívne, označené v schéme = = = = =→
- b) deštruktívne, označené v schéme = = = = =→

¹⁾ B. Louvar, J. Nesvorný, M. Rybář ve Sborníku VZÚ 401 č. 5/1968.

Pokiaľ ide o chápanie podsystemov „vlastné vojská“ a „nepriateľské vojská“ ako prvkov ozbrojeného zápasu, nedochádza k väčším nejasnostiam. Pre naše úvahy zatiaľ postačí ak ich budeme považovať obecné za zložitú dynamickú sústavu schopnú pripraviť a realizovať víťazstvo v procesoch ozbrojeného zápasu. Podrobnejšiemu vymedzeniu podsystemu podmienok (prostredia) ozbrojeného zápasu sa budeme venovať v ďalších častiach. Predtým však ešte poznamenajme, že informačné a látkovoenergetické vzťahy základnej štruktúry ozbrojeného zápasu sú najčastejšie členené podľa konkrétnych spôsobov ich realizácie a označené ako tzv. základné procesy ozbrojeného zápasu takto:

1. Zabezpečenie

- a) informačné,
- b) materiálové
- c) organizačné

2. Manéver

- a) prvkami systému ozbrojených síl
- b) palbou

3. Ničenie ozbrojených síl a vojnového potenciálu nepriateľa

- a) palbou a úderom,
- b) psychologickou a radiotechnickou dezorganizáciou,
- c) okupáciou alebo kontrolou územia.

V každom systéme ozbrojených síl existujú dva základné typy podsystemov²⁾:

1. Funkčné podsystemy s finálnou činnosťou prevážne látkovoenergetických premien, do ktorých sú uskupené druhy vojsk a služieb, ktoré sú jedine schopné produkovať potrebnú činnosť ozbrojených síl v OZ.

2. Informačné podsystemy, ktorých subjektom velenia je vševojskový štáb a objektami riadenia a súčasne informačnými čidlami sú príslušné informačné oddelenia funkčných systémov (druhov vojsk a

služieb). Jedine informačný systém je schopný určiť intenzitu, kvalitu a cieľ chovania materiálnych systémov ozbrojených síl.

Vo svojom základe sú však ozbrojené sily zložené z ľudí, strojov, materiálov a rôznych informačných a iných podsystemov. Pretože každý človek je samostatnou kybernetickou sústavou schopnou prijímať a uchovávať najrôznejšie formy informácií a na základe ich spracovania sa tiež rozhodovať, boli by ozbrojené sily ako celok veľmi nespoľehlivým systémom. Preto sú vybavované veľmi účinnými regulačnými orgánmi. Takéto znaky je možné sledovať ako u vlastných, tak aj u nepriateľských ozbrojených síl. Našou úlohou však nebude ďalej podrobne popisovať systém ozbrojených síl, ale zameriame našu pozornosť na bližšie objasnenie pojmu „podmienky (prostredie) bojovej činnosti“. Pre lepšiu názornosť môžeme obecný vzťah ozbrojených síl k prírodným a spoločenským podmienkam (prostrediu) vyjadriť graficky takto (obr. 2):

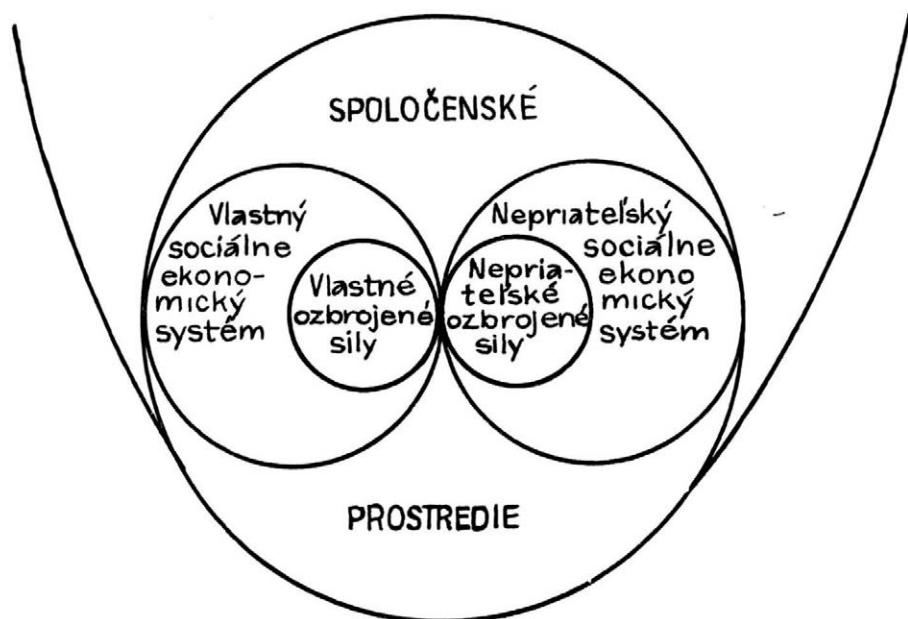
Na obrázku nie je u vlastného, resp. nepriateľského sociálne ekonomického systému ozbrojených síl rozlišované či sa jedná o štátne (národné) či koalíčné systémy, lebo to nie je pre našu úlohu podstatné. Je pochopiteľné, že v spoločenskom prostredí môže vzniknúť v určitej dobe niekoľko vzájomne nepriateľských politických (sociálne ekonomických) systémov a k nim odpovedajúcich systémov ozbrojených síl.

Výčlenenie spoločenského prostredia, resp. spoločenskej stránky prostredia z prírody (prírodného prostredia) je obvyklou filozofickou otázkou. V tejto súvislosti sa najčastejšie hovorí o spoločenskom prostredí ako o „ľudskom svete“³⁾, ktorý si človek svojou činnosťou vydell z „prírodného sveta“ a preto je jeho transformovanou súčasťou a zároveň kvalitatívne prekračuje jeho „prírodnú“ hranicu. Na rozdiel od prírody v jej čistej podobe ide tu o „umelú“, „poľudštenú“ prírodu, ktorá

²⁾ F. Brátka: *Projevy VTR ve vojenství* (Výzkumný úkol VzO 401), Praha 1968.

³⁾ M. Kusý: *Marxistická filozofia*, Bratislava 1967.

PRÍRODNÉ PROSTREDIE

Obr. 2

sa stáva vlastným špecifickým svetom človeka a ľudskej spoločnosti.

Je síce treba považovať jednoznačné pozitívne vedecké zobrazenie tejto filozofickej odpovede aj do skúmania podmienok bojovej činnosti ako neprimerané, avšak ako východisko pre naše úvahy ju môžeme použiť. Predovšetkým nám z nej vyplýva, že do skúmania podmienok (prostredia) bojovej činnosti patrí ako skúmanie prírodnej, tak aj spoločenskej stránky vonkajšieho sveta. A pretože našou úlohou je skúmanie prírodných podmienok (prostredia), obmedzím zatiaľ našu pozornosť len na prosté konštatovanie ich existence ako nezbytných súčastí podmienok bojovej činnosti (porovnaj obr. 1 a 2). Do prírodných podmienok budem pritom zahrňovať predovšetkým samotnú prírodu v najširšom zmysle slova, počínajúc najbližšou okolitou prírodou, postupne rozšírenou až na vesmír. Patrí do nich i sám človek ako

materiálne prírodná bytosť aj všetko to, čo je produktom materiálneho pôsobenia človeka na prírodu.

Na obr. 2 je prírodné prostredie vymedzené parabolickou plochou, ktorá vyjadruje nielen priestorovú nekonečnosť, ale i nekonečnú rozmanitosť foriem prvkov prírodného prostredia. Z tohto obrázku nie je zrejmé, „kam zaradiť“ čas, príp. priestor, ktoré bývajú obvykle považované tiež za prvok ozbrojeného zápasu (pozri napr. už citovanú prácu Z. Hradeckého). Niekdedy bývajú tieto pojmy ponechávané ako samostatné prvky hodnotenie ozbrojeného zápasu, inokedy sú zase priradované ku geografickým či prírodným podmienkam. Ani prvý, ani druhý postup však nie je celkom správny. Prv však, než vyslovím nejaký uzáver, bude vhodné pripojiť ku kategóriám čas a priestor ďalšie, v tejto obecnej rovine neoddeliteľné pojmy: hmotnosť, pohyb a usporiadanosť. Všetky tieto

pojmy sú vzájomne závislé a preto stavajú otázku „kam zariadiť“ čas a priestor v štruktúre ozbrojeného zápasu do inej roviny posudzovania. Predovšetkým si uvedomujem, že „bez usporiadanosti, bez uchovania a rastu usporiadanosti by hmota vôbec nemohla existovať, podobne ako neexistuje bez priestoru, času a pohybu“⁴⁾. Tieto kategórie vystupujú ako imanentné substanciálne určenie sveta vôbec; ako kategórie, ktoré nám umožňujú vyčleňovať z prírody zvláštne podsystemy a ktoré nám umožňujú študovať stav a vývoj týchto podsystemov. Nebolo by preto ani správne, ak by sme ich chceli vyjadriť nejakým zvláštnym spôsobom v štruktúre ozbrojeného zápasu (príp. i doplnením na obrázkoch 1 alebo 2), lebo rovnako podmieniajú ako existenciu ozbrojených síl, tak aj prírodného či spoločenského prostredia a teda i celého ozbrojeného zápasu.

Ak zhrniem výsledky doterajších úvah, môžem vysloviť uzáver, že **ozbrojeného zápasu sa zúčastňujú tieto zložky:**

1. vlastné ozbrojené sily (národné alebo koalíčné);
2. nepriateľské ozbrojené sily (národné alebo koalíčné);
3. prostredie (podmienky) ozbrojeného zápasu:

a) spoločenské prostredie,

— vlastný sociálne ekonomický systém
— nepriateľský sociálne ekonomický systém

— obecné spoločenské prostredie
b) prírodné prostredie (podmienky).

Ako základný spôsob realizácie vzťahov (informačných i látkovo energetických) medzi týmito prvkami (podsystemami) ozbrojeného zápasu vystupujú tieto procesy:

- informačné, materiálové a organizačné zabezpečenie,
- manéver prvkami podsystemov ozbrojených síl a palbou,
- ničenie ozbrojených síl nepriateľa a podmienok (prostredia) ozbrojeného zápasu.

Každému podsystemu reálneho ozbrojeného zápasu sú vlastné:

1. hmota
2. priestor
3. čas
4. pohyb
5. usporiadanie.

Pre každý model ozbrojeného zápasu (operácie, boja), ktorý chceme konštruovať, musíme predom formulovať rozsah jeho platnosti práve vzhľadom k tejto základnej štruktúre a imanentného substanciálneho určenia reálneho ozbrojeného zápasu.

Blížšie vymedzenie prírodného prostredia (podmienok) ozbrojeného zápasu

Predmetom nášho ďalšieho záujmu je tá časť ozbrojeného zápasu, ktorá sa týka prírodného prostredia. Je pochopiteľné, že nemôžeme a ani nechceme študovať prírodné prostredie v jeho priestorovej nekonečnosti a nekonečnej rozmanitosti foriem, ale obmedzuje sa len na tú časť prírodného prostredia, ktorá má z nejakého hľadiska významnejší vplyv na prípravu a priebeh, a teda i na výsledky ozbrojeného zápasu. Tým sme prijali ďalšie vymedzenie (či obmedzenie) podsystemu o prírodných podmienkach bojovej

činnosti. Zrejmou zvláštnosťou tohto vymedzenia však je

- závislosť na uvažovanom stupni velenia,
- historická podmienenosť.

Priestorový rozsah ozbrojeného zápasu aj rozsah foriem prírodného prostredia, ktoré sa ho zúčastňujú, sa v týchto prípadoch mení. Podmienenosť vymedzenia prírodných podmienok, ako súčasti (podsystemu) ozbrojeného zápasu, by sa preto mala stať tiež dôležitou otázkou, ktorú vojenská veda skúma.

Nebude iste treba mnoho dôkazov k tomu, že sa priestorový rozsah ozbroje-

⁴⁾J. Zeman: Informace jako filozofická kategorie, str. 69, Kybernetika ve společenských vědách, Praha 1965.

ného zápasu v priebehu historie zväčšoval: od rozmerov viac menej prehľadných voľným okom, cez kontinentálne rozmery v minulých svetových vojnách, až k možnému rozšíreniu ozbrojeného zápasu aj do kozmického priestoru v prípade novej svetovej vojny. Tiež vzťah ozbrojených síl [ozbrojeného zápasu] k onej rozmanitosti foriem prírodného prostredia má svoj historický vývoj. V tejto súvislosti môžem ako príklad uviesť, že „až v sedemročnej vojne (1756—1763) sa stále viac muselo počítať a stávalo sa stále viac a viac obvyklým, že nepriateľ uskutočnil útok i v málo schodnom teréne; potom sa síce terén stával i naďalej posilujúcim prvkom pre toho, kto ho využil, ale už nebol začarovaným kruhom spútavajúcim prirodzené sily vojny“.⁵⁾

Vo svetových vojnách sa rozširuje ozbrojený zápas i do prostredia pod vodou a vo vzduchu. A i po druhej svetovej vojne znamenalo správne zhodnotenie vzťahu jednotlivých foriem prírodného prostredia k ozbrojenému zápasu vždy veľmi významný prínos vojenskej vedy. Pripomeňme tu aspoň význam správneho hodnotenia podmorských hĺbín a účasti ponorkového loďstva v modernom ozbrojenom zápase, príp. využitie kozmického priestoru a družicových systémov.

Z niektorých vojenskovedeckých prác poslednej doby vyplýva tiež zaujímavá skutočnosť, že **s rozširovaním účasti prírodného prostredia v ozbrojenom zápase nadobúda nových hodnôt význam jednotlivých stránok tohto prostredia.** V práci O. Mahlera „Poměr sil a strategie Západu“ čítame:

„Priestor stratil svoj predošlý význam v zmysle lineárnom. Vzdialenosť už nechráni žiadny cieľ na zemeguli pred zničením. Rastie však význam priestoru v zmysle kvadratickom. Plošné rozmery podmieňujú možnosti rozptýlenia cieľov v priestore a majú priamy vplyv na prežitie štátov a životnosť ich vojenských systémov. Zároveň rastie význam tretej

dimenzie. Prostriedky strategického vedenia vojny sú v stále väčšom počte umiestňované do hĺbky vod oceánov a do kozmu. Nutnosť protiakcie prenáša ozbrojený zápas i do týchto, predošlými vojnami nedotknutelných priestorov“.

Vplyv prírodného prostredia na spôsob, formu a rozsah ozbrojeného zápasu závisí predovšetkým na stupni rozvoja technických prostriedkov ozbrojených síl. Rýchly rast technickej vybavenosti ozbrojených síl umožňuje ich stále silnejšie pôsobenie i na veľké vzdialenosti v relatívne krátkom čase, vyvoláva pri hodnotení vplyvu prírodného prostredia dve protichodné tendencie. Na jednej strane sa správne zdôrazňuje rastúci vplyv prírodného prostredia na ozbrojený zápas, ktorý sa vyznačuje veľkou zložitou a priestorovým rozmachom, na druhej strane však pozorujeme snahu o vytlačenie akéhokoľvek skúmania vplyvu prírodného prostredia OZ z predmetu vojenskej vedy. Domnievam sa, že toto druhé stanovisko je nesprávne.

Veľmi podrobne sa zaoberá objasňovaním vplyvu terénu (prírodných podmienok) na boj (ozbrojený zápas) Clausewitz. V tejto súvislosti píše „... dostávame sa teraz k jednej zvláštnosti vojnovéj činnosti, ktorú je snáď možné považovať za najsilnejšiu, aj keď nie je najdôležitejšia, a ktorá sa vôbec netýka citových síl, ale vyžaduje len spôsobilosť ducha. Je to vzťah, aký má vojna ku krajine a pôde (terénu). Tento vzťah tu predovšetkým existuje neustále, takže si nemôžeme vôbec myslieť nejaký vojnový akt ináč, než že probieha v určitom priestore (v prostredí, poznámka F. M.); po druhé má naprosto podstatnú dôležitosť, pretože modifikuje účinky všetkých síl, niekedy ich i úplne mení... veliteľ vo vojne musí výsledok svojej činnosti poradiť priestoru, ktorý tu spolupôsobí a ktorý neprehliadne púhym zrakom, ktorý ani pri sebaľahšej horlivosti nemôže vždy preskúmať a s ktorým sa pre ustavičné zmeny tiež zriedka v pravom zmysle slova zoznámi. Protivník je celkom vzatý

⁵⁾ Carl von Clausewitz: O válce, Praha 1959, str. 198.

v rovnakom postavení, ale po prvé ani spoločná ťažkosť neprestáva byť ťažkosťou a ten, kto ju zvládne vďaka svojmu nadaniu a príprave, získava pre seba veľkú výhodu, po druhé sú tieto ťažkosti na oboch stranách rovnaké len všeobecne, rozhodne nie v jednotlivom prípade, kedy jeden z bojujúcich (obránca) vie obvyčajne o danom mieste o mnoho viac ako druhý.⁶⁾

Prečo sa Clausewitz — často nazývaný tiež klasik vojenskej vedy, či filozof vojny — „znižuje“ až na dosť podrobné štúdium geografických či topografických stránok vojny (ozbrojeného zápasu, boja)? Je to snáď spôsobené nejakým nevhodným uplatnením jeho širokého encyklopedického vzdelania, ktoré nebolo v tej dobe tak neobvyklé ako dnes? Je to snáď len odraz vtedajšej menšej diferenciácie vied? Alebo je vždy nezbytné, bez ohľadu na stupeň diferenciácie vied (príp. širšieho či užšieho encyklopedického vzdelania), zahrnúť do skúmania vojenskej vedy i aspekty prírodných podmienok (prostredia) vojny (ozbrojeného zápasu)?

Domnievam sa, že som už čiastočne dal na tieto otázky odpoveď v minulých úvahách. Všimnime si však ešte ďalšie aspekty tejto problematiky, lebo jej správne pochopenie by mohlo prispieť nielen k úspešnému štúdiu samotných prírodných podmienok, ale i vojenskej vedy ako celku. „Na obsah vojenskej vedy je rad názorov. Najpriateľnejší sa zdá ten názor, ktorý obmedzuje obsah vojenskej vedy na obecnú teóriu ozbrojeného zápasu,

teóriu vojenského umenia, teóriu výstavby a prípravy ozbrojených síl a dejiny vojenskej vedy. Rozširovať obsah vojenskej vedy, napr. o vojenskú geografiu, vojenskotechnické vedy, vojenskú administratívu a balistiku sa javí ako nesprávne. Domnievam sa, že tieto disciplíny do vojenskej vedy nepatria, pretože predmet skúmania nie je ten istý ako predmet skúmania vojenskej vedy a dochádza tak k zbytočnému rozširovaniu jedného vedného oboru.“⁷⁾

Je správne, že vojenská geografia, ktorá istým spôsobom (metódami) študuje i prírodné podmienky ozbrojeného zápasu, nepatrí do vojenskej vedy. Konečne, nie je to jediná disciplína, ktorá študuje i prírodné podmienky ozbrojeného zápasu a ktorá do vojenskej vedy nepatrí. Sú to napr. geodezia, kartografia, meteorológia, topografia, fotogrametria a ďalšie. Fotogrametria dokonca vznikla vo vojenskom prostredí ako metóda priestorového určovania neprístupných objektov a i napriek tomu sa úplne osamostatnila. Nejde tu teda o problém, či priznať, nepriznať alebo požadovať samostatnú existenciu týmto a mnohým ďalším vedám, pestovaným tiež vo vojenskom prostredí, ale ide len o to, aby pri ich „vylučovaní“ z predmetu vojenskej vedy sa nestratilo z vojenskej vedy štúdium prírodných aspektov vojny či ozbrojeného zápasu. Takýchto (dúfajme prechodných) nebezpečí je v súčasnej dobe viac a preto sa aspoň o niektorých z nich stručne zmienim v ďalšej stati.

Niektoré zvláštnosti prírodných podmienok (prostredia) OZ

Často, snáď z nadšenia veliteľov nad výkonom novej bojovej techniky, ktorá dokáže prekonávať nejrôznejšie prekážky a veľké vzdialenosti, ničím rozsiahle objekty apod., prejavuje sa sklon k tvrdeniam, že prírodné prostredie už nemá ten vplyv na ozbrojený zápas ako tomu bolo v minulosti. Bezprostredne sa to prejavuje v malom respektovaní prírodných

podmienok a v preceňovaní možnosti techniky pri plánovaní a uskutočňovaní operácií a boja. Často se neberie do úvahy ani prostá skutočnosť, že nie všetky prvky bojovej zostavy sú schopné napr. hlbokého brodenia vo vode a pohybu v menej vhodnom teréne, resp. sa dostatočne neuvažujú časové straty, ktoré

⁶⁾ Tamtéž, str. 59.

⁷⁾ Z. Hradecký: Kybernetika a velení, Praha 1967, str. 291.

spravidla pri pohybe v menej vhodných podmienkach vznikajú. Nebudem tu rozoberať, ktoré prvky prírodného prostredia sú zanedbávané a aký by mal byť z tohto hľadiska postup pri plánovaní operácií a boja. Nie je to vlastným predmetom úvah na tomto mieste. Ide mi o iné nesprávnosti, ktoré sú viac-menej dôsledkom uvedených chybných názorov, sú menej zjavné, ale za to mohli mať dlhodobejší nepriaznivý vplyv na ozbrojený zápas. Je to podľa mojho názoru nevhodné prenašanie týchto povrchných názorov i do teórie ozbrojeného zápasu a tým i do celej vojenskej vedy. V tejto obcenejšej rovine sa to javí ako nedostatočné úsilie venované prvej základnej etape ozbrojeného zápasu, to je jeho príprave. Nie že by sa tejto otázke nevenovala vo vojenskej praxi pozornosť, veď už dávno vieme, že „... vojnová činnosť sa delí na dva hlavné druhy: na púhe prípravy k vojne a na vojnu samotnú“.⁹⁾ Riešenie však zostáva príliš obmedzené len vo sfére administratívnej, s riešením spúšťa kooperačných záležitostí a málo preniká i do oblasti vojenskej vedy. (Iste nebude príčina len v tom, že mnoho teoretických otázok vojenskej vedy vyriešili spojenci aj pre nás). Za tejto situácie je potom zanedbávané vo vojenskej vede i štúdium prírodných podmienok ozbrojeného zápasu, aj keď vieme, že **všetko, čo nám umožňuje nejakým spôsobom zjednodušať pohľad na vplyv prírodných podmienok pri príprave konkrétnej operácie či boja, môže byť dôsledkom len o to usilovnejšieho riešenia týchto otázok v príprave ozbrojeného zápasu ako celku.** Týka sa to ako konštrukcie nových bojových prostriedkov, tak aj skúmania nových prostriedkov velenia a výstroja; vždy s prihliadnutím ke konkrétnym podmienkam prírodného prostredia (pre modernú vojnu je vôbec typické sústredenie veľkého úsilia práve do tohto prípravného obdobia).

⁹⁾ Carl von Clausewitz: O válce, Praha 1959, str. 82.

Zvláštnosťou prírodného prostredia je, že pôsobí viac na zložky výkonné než na zložky riadiace, resp. na výkonné zložky pôsobí priamo, ale na vyššie riadiace zložky väčšou mierou sprostredkovane, tj. spätnou väzbou cez výkonné zložky. Pravda, akýsi rozdiel medzi pôsobením na zložky výkonné a riadiace tu bol i v minulosti. Dnes sa však tento rozdiel zväčšuje, čo podľa našich názorov nepriaznivo ovplyvňuje správne respektovanie prírodných podmienok pri rozhodovaní vyššími veliteľmi a štábmi. Dnes je napr. obvyklé, že informácie prichádzajúce do štábu sa agregujú v podstate do štyroch skupín:

- od podriadených,
- od nadriadeného velenia,
- od podporných prostriedkov,
- od susedov.

Ťažkosťi spôsobované prírodným prostredím sú najčastejšie vyjadrované v správach a hláseniach od podriadených. Lenže v dnešnom období, kedy „nová vojenská technika sa stáva (čo je zvláštna situácia, ktorá vznikla v histórii vojensktva poprvé) najprv prostriedkom stratégie, mení najprv strategické spôsoby vedenia vojny a potom až postupne i oblasť operačného umenia a taktiky“,¹⁰⁾ dochádza k tendenciám potlačovania významu informácií od podriadených a teda i významu informácií o prírodnom prostredí. „Na rozdiel od minulosti sú pre nižšie orgány velenia dôležitejšie zprávy o činnosti nadriadených stupňov velenia, ktoré v ozbrojenom zápase ako celku produkujú rozhodujúcu činnosť, ktorú nižšie stupne velenia využívajú.“¹⁰⁾ To ovšem znova podtrhuje potrebu dôkladnejšieho štúdia prírodných podmienok na vyšších stupňoch velenia, lebo opatrenia, ktoré by boli z tohto hľadiska nesprávne prijaté, môžu podstatne znížiť možnosť ich využitia nižšími stupňami velenia. Z uvedených súvislostí je tiež zrejmé, že

⁹⁾ O. Mahler: Poměr sil a strategie Západu, Praha 1983, str. 92.

¹⁰⁾ F. Brátka: Projevy VTR ve vojensktví (Výzkumný úkol VzÚ 401) Praha 1988.

samotné špeciálne vedy, zaoberajúce sa štúdiom jednotlivých prvkov prírodného prostredia, nemôžu postrehnúť tieto zvláštne okolnosti vstupu informácií o prírodnom prostredí do procesov ozbrojeného zápasu. Sú to, zdá sa, skôr otázky vojenskej vedy.

Medzi javy, ktoré akoby vyvíjali živelný tlak na vedcov z oblasti vojenskej vedy, aby ju „vyčistili“ od tzv. nepodstatných otázok, je i samotná zložitost skúmania prírodných podmienok ozbrojeného zápasu. Domnievam sa však, že napriek ďalšiemu možnému členeniu vied skúmajúcich prírodné prostredie, musí si vojenská veda zachovať schopnosť študovať ozbrojený zápas i ako celok. Len tak bude schopná vypracovať odôvodnený model prípadnej vojny či ozbrojeného zápasu novej kvality, čo je základným predpokladom i správneho rozvoja velenia. Vychodiskom by malo byť:

a) použitie vhodnejších modelovacích prostriedkov, ktoré sú adekvátnejšie skúmaniu zložitých javov súčasného ozbrojeného zápasu,

b) správne uplatnenie obecných zásad metodológie vied aj v tejto oblasti vedy, lebo: „Analýza je tým účinnejšia a tým lepší nástroj syntézy, čím je adekvátnejšia. Proti tomuto pravidlu adekvátnosti analýzy sa prehrešujú všetky tie logiky a postupy, ktoré delia celky a predmety na časť nutnú, podstatnú a na časť náhodnú,

nepodstatnú, na vnútro, jadro a na vonkajšok, škrupinu, pričom medzi prvým a druhým nie je vnútorný, nevyhnutný a jednoznačný súvis“.¹¹⁾

Článkom vyjadrujem určitú snahu obrátiť pozornosť čitateľov k štúdiu ozbrojeného zápasu ako celku, so všetkými základnými prvkami a vzťahmi. Zatiaľ som hovoril o prírodných podmienkach len ako o podsysteme reálneho OZ. Obecne som vymedzil prvotný zdroj informácií o prírodných podmienkach. Na záver znova pripomínam, že som tento zdroj, tj. sféru javov a objektov vymedzil ako súčasť reálneho OZ, čo okrem iných dôsledkov vedie k chápaniu informácií o prírodných podmienkach ako vojenských informácií.

Hľadanie súvisu doposiaľ vymedzeného chápania prírodných podmienok so štruktúrou vied, ktoré jednotlivé časti prírodného prostredia študujú, nebolo zatiaľ predmetom úvah, aj keď i tu jestvuje mnoho zaujímavých otázok. Podobne nebolo predmetom úvah posudzovanie existujúcich a pripravovaných informačných systémov, ktoré by mali zabezpečovať realizáciu informácií o prírodných podmienkach v procese účelného pôsobenia na podsystemy OZ. K tejto otázke, ktorá má s predošlou úzký súvis, by bolo účelné sa vysloviť.

¹¹⁾ V. Filkorn: Úvod do metodológie vied, Bratislava 1980, str. 105.